

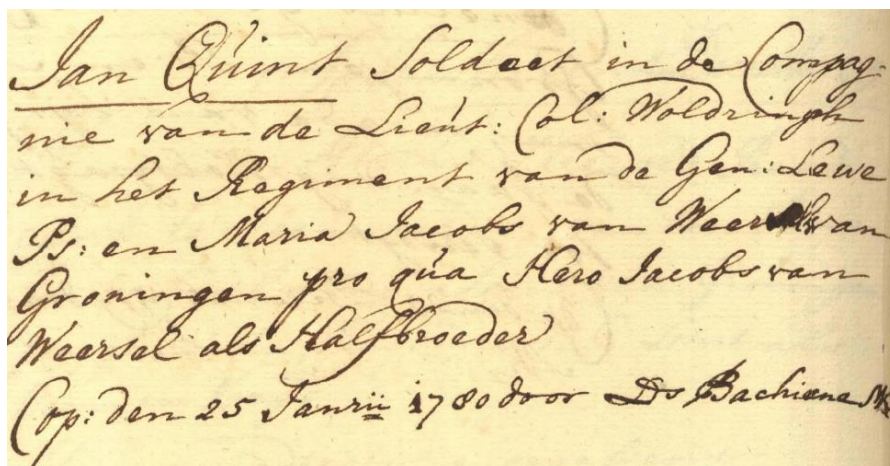
Jan Quint, de voorlaatste gehangene op de Grote Markt in Groningen

Albert van der Kaap

Dei wil nait deug'n, zei mijn moeder soms als ze het had over een jongen - nooit over een meisje - die geregeld kattenkwaad of erger uithaalde. Het is niet onmogelijk dat moeders in de omgeving van Jan Quint iets vergelijkbaars hebben gezegd over de jonge Jan Quint. Hij was eigenlijk een heel sneu geval, om de woorden van Coen Berkhout te parafraseren, die dit schreef over Okke Geerts Klein, die veertien jaar na Jan Quint, de laatste misdadiger was, die op de Grote Markt in Groningen door dezelfde beul werd opgehangen. *'Hest meer geluk had as Okke Kluun, want dij mos hangn'*, is een droge, nuchtere uitdrukking die af en toe nog steeds te horen is in Groningen.¹

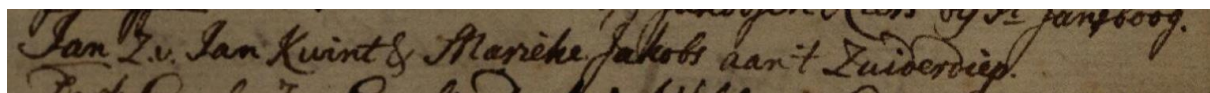
'Van hoe veel invloed de opvoeding der jeugd is op den volgenden leeftijd', schrijft de Leeuwarder Courant op 20 april 1824, *'is wederom op eene ontzettende wijze bewezen door het treurig uiteinde van eenen op heden met den dood gestraften misdadiger'*.²

Niet ieder mens heeft gelijke kansen zou men tegenwoordig waarschijnlijk zeggen bij het horen van de levensgeschiedenis van Jan Quint. Hij was de zoon van Jan Dieters Quint en Marieke/Maria Jacobs van Weersel³, die op 25 januari 1780 in Groningen trouwden.⁴

Jan Quint Soldaat in de Compagnie van de Licht: Col: Woldringh in het Regiment van de Gen: Lieve Pr: en Maria Jacobs van Weersel van Groningen pro qua Aler Jacobs van Weersel als Halfbroeder
(op: den 25 Janr 1780 door Dr Bachiana)

Op 6 september 1782 werd hun zoon Japikje geboren aan het Zuiderdiep bij de Haddingebrug. Op 18 november 1785 volgde Jan, die ook aan het Zuiderdiep ter wereld kwam.

Jan v. Jan Quint & Marieke Jacobs aan't Zuiderdiep.

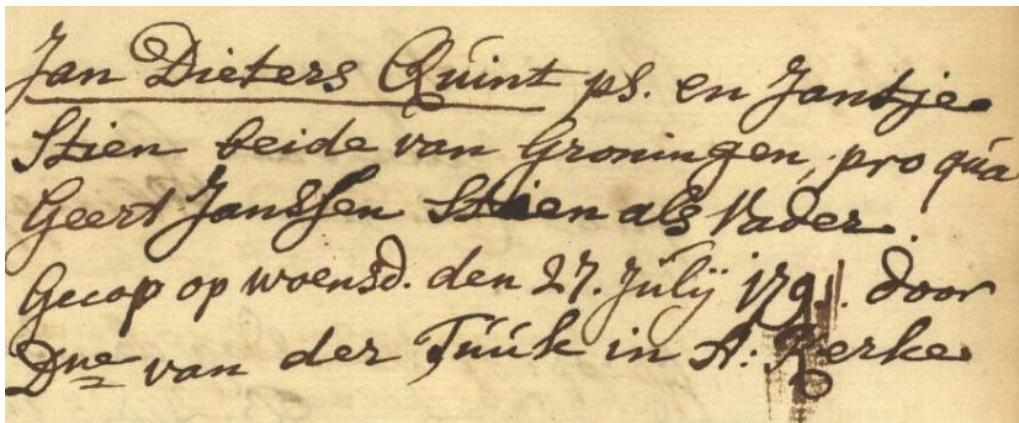
¹ <https://dvh.nl/groningen/Okke-Kluin-de-laatste-misdadiger-die-op-de-Grote-Markt-opgehangen-werd-leeft-voort-in-een-vers-23082250.html>

² <https://bit.ly/33goDQN>

³ Mogelijk was Marieke, geboren in de Hanebijtersgang en gedoopt op 13 april 1760 in Groningen, een dochter van Jacob van Weersel en Stijntien Bastiaans, getrouwd op 28 juni 1745. De huidige Ubbo Emmiusstraat tussen het Groninger Museum en het Zuiderdiep is de erfopvolger van de Hanebijtersgang.

⁴ <https://www.deverhalenvangroningen.nl/alle-verhalen/moord-in-noordhorn>

Jan was twee toen zijn moeder stierf en omdat zijn vader als militair veel afwezig was moesten anderen voor Jan zorgen. Zijn vader hertrouwde op 27 juli 1791 in Groningen met Jantje Steen (winkelier).⁵ Met haar kreeg hij nog drie dochters.⁶ Zijn stiefmoeder (stedemoeder) verwaarloosde Jan, die geregeld op straat moest bedelen. *'Dikwijls verstooten uit het ouderlijk huis'*, zegt de journalist van de Leeuwarder Courant in een artikel naar aanleiding van de rechtszaak tegen Jan in 1824, *'zoodat hij meermalen in den nacht moest omzwerven, vormden wrevel en verdooving van verstandelijk en zedelijk gevoel van lieverlede dat verschrikkelijke karakter, hetgeen hem tot de ijselijke gruweldaden vervoerde, waarvan een gedeelte bekend gemaakt en oorzaak van zijne veroordeeling geworden is.'*⁷

Hij werd leerling wolspinner en -kammer, maar in 1806 nam hij dienst als soldaat bij het regiment Saxen Gotha. Hij maakte enkele veldtochten mee in Duitsland en Zeeland. Tijdens de veldtocht naar Rusland werd hij op 11 november 1811 gevangen genomen. Hij keerde terug en bleef soldaat. In december 1814 deserteerde hij en daarna nog enkele malen. Uiteindelijk werd hij daarvoor in 1819 tot *'de straf van de kruiwagen voor den tijd van drie jaren veroordeeld in Woerden'*⁸, een soort van dwangarbeid geketend aan een kruiwagen. Hij slaagde er echter in te vluchten, waarna de reeks gruweldaden begonnen die hieronder worden beschreven.

Jan Quint en de moord op Aaltje Alles

Aaltje Alles wordt op 18 mei 1755 in Aduard gedoopt. Bijna dertig jaar later, op 14 april 1786 trouwt zij met de timmerman Benedictus Derks Vegter, zoon van Derk Benediktus Vegter en Trijntje Jans. Benedictus werd op 31 augustus 1746 in Noordhorn gedoopt en overleed op 27 november 1816, ook in Noordhorn. Hij was eerder getrouwd met Aaltje Mennes, dochter van Menne Mennes en Trijntje

⁵ In de overlijdensakte van Jan Quint staat dat hij bij zijn dood 30 jaar oud was; dit kan dus niet kloppen. Zijn vader was bij het huwelijk van Dina, de halfzuster van Jan, gerechtsdienaer en bij het huwelijk van halfzus Jantien metselaar.

⁶ Jantje Kwint, gedoopt op 12 februari 1792 in de A-kerk in Groningen, Dina Kwint (vroedvrouw), gedoopt op 22 augustus 1794, overleden op 9 april 1862 in Groningen, getrouwd met op 29 januari 1824 in Groningen met schoenmaker Ernst Daniel Brinckman en Jantien Kwint, geboren op 19 augustus 1811 in Groningen, getrouwd op 28 mei 1846 in Groningen met Jan Andreas Waan (verwer/lakstooker), weduwnaar van Anna Backhuis.

⁷ <https://bit.ly/33qoDQN>

⁸ een soort dwangarbeid geketend aan een kruiwagen.

Meinders. Ook Aaltje was eerder getrouwd en wel met Tjaart Geerts. Aaltje en Benedictus krijgen zes kinderen, van wie de jongste in 1798 wordt geboren.

Aaltje neemt, om de eindjes aan elkaar te knopen, in september 1822 een kostganger in huis, Jan Quint. Maar al op 4 oktober 1822 gaat hij er vandoor. Hij haalt haar over om hem de weg naar Zuidhorn te wijzen, maar als zij om betaling voor kost en inwoning vraagt, zegt hij dat niet te hebben en als Aaltje zegt dat zij weet dat hij een deserteur is en dreigt hem aan te geven vermoordt hij haar en gooit haar lichaam in de gracht van de Hanckemaborg. Hij zelf verklaarde later dat hij slechts haar geschreeuw 'smoorde' en dat zij nog leefde toen hij haar achterliet. Hij keerde naar haar huis terug en beroofde haar van haar zilveren oorijzer met gouden stiften.

Het stoffelijk overschot wordt nog dezelfde dag gevonden door chirurgijn Heslinga uit Zuidhorn die met een zoon van borgheer Bindervoet van Harkema op eendenjacht is. Zoekend naar een geschoten eend doen ze in de borggracht een lugubere vondst: een vrouwenlichaam. Het blijkt het lichaam te zijn van Aaltje Alles.

Op Aaltjes lichaam werd lijkschouwing en sectie verricht. De wonden waren haar vermoedelijk bij leven aangebracht. Uit kroos in haar maag bleek, dat zij levend te water was geraakt en verdronken. Vanwege sporen van geweld en diefstal werd een onderzoek ingesteld.

Jan vlucht naar Uitwierde en maakte nogmaals misbruik van de gastvrijheid van iemand, Harm Meinders Uden. Hij stal een zilveren horloge, enig geld en enige doeken. Op een gegeven moment herkende de Groninger schoenmaker Hendrik Groos de voortvluchtige, omdat hij met hem in de gevangenis had gezeten. Hendrik wist dat deze Jan Kwint daar uitgebroken was. Jan vluchtte; Hendrik waarschuwde tevergeefs de autoriteiten.

Riethoven

In januari 1823 duikt hij op in Riethoven (arrondissement Eindhoven) en noemt zich Jan Steens van Kuik, Steens is de naam van zijn stiefmoeder. Hij stuurt zijn gastheer Laurens van Balen, met een brief voor zijn vader naar het postkantoor. Op 30 januari 1823 vraagt hij Laurens opnieuw om naar Steensel te gaan om daar zijn vader op te halen. Alleen achtergebleven met diens vrouw Elisabeth van der Aa, gooit hij zijn gastvrouw, na haar met een stok geslagen te hebben, in een put en laat haar daar aan haar lot over. Zij slaagt er echter in uit de put te komen.

De moord op Johanna Elisabeth van Warenburg

Op 11 februari 1823 neemt hij zijn intrek bij Godefridus van Warenburg in Someren die daar met zijn dochter Johanna Elisabeth woont. Daar noemt hij zich weer Jan Quint. Zelfde truc, ook hier stuurt hij zijn huisbaas om een boodschap en overvalt vervolgens de dochter die zit te melken. Met een bijl brengt hij haar enkele dodelijke slagen toe en vlucht met *'een gouden kruis, een kerkboek met zilveren beslag, eenig geld en eenige andere goederen'*.

Aanhouding

Pas in september 1823 wordt hij in het koninkrijk Hannover aangehouden en naar Groningen uitgeleverd. Onverschillig bekent hij zijn euvels en *'onbeschaamd was zijn houding op den dag zijner veroordeeling, den 3 maart 1824.'*

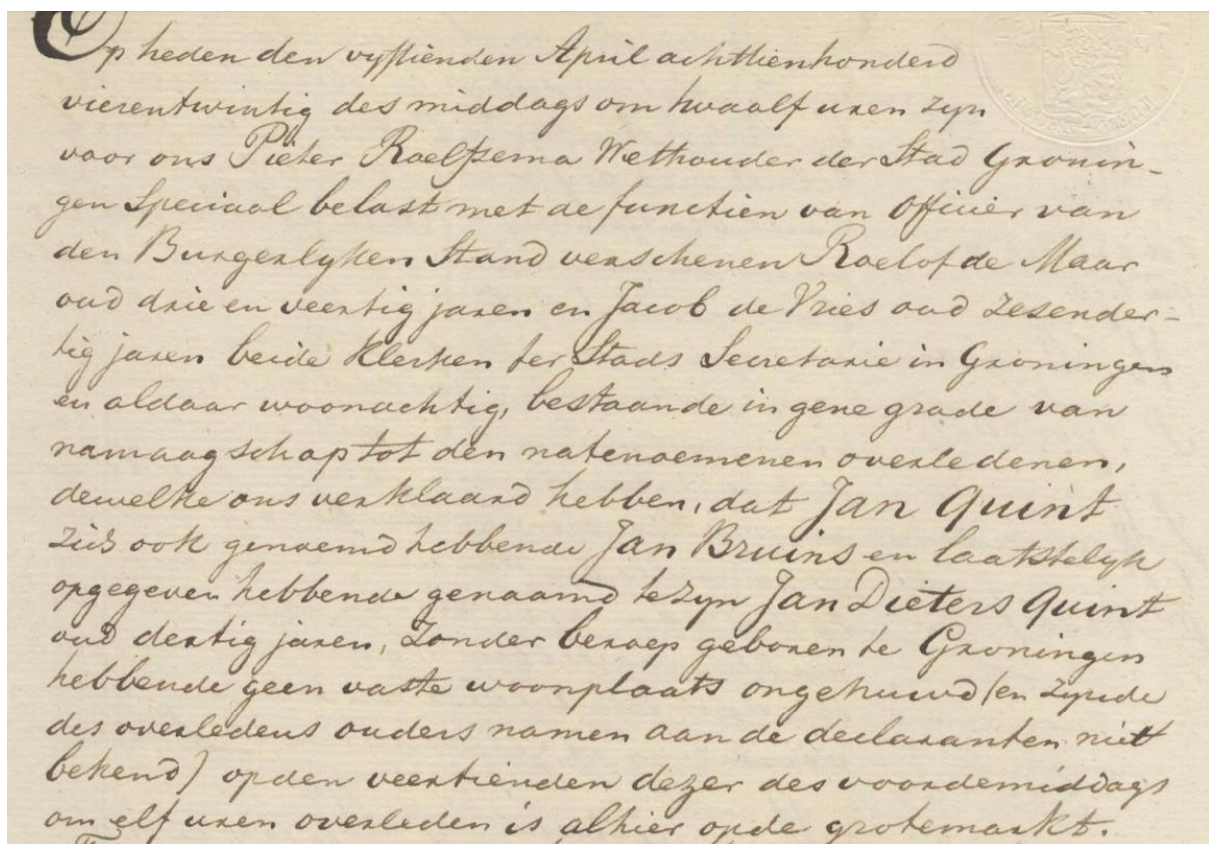
‘Na zijne veroordeeling was hij stil en wrevelig, — scheen meer de toekomstige straffen te vreezen, en daarvoor redding in de vergeving zijner zonden te zoeken, dan wel berouw te hebben over zijne misdrijven; althans hij wierp zich in den schoot der roomsch-katholieke kerk, waartoe hij door zijne geboorte niet behoorde. — Verzeld door een harer priesteren, en naar den uiterlijke schijn op een stichtelijk boek starende, schoon hij niet lezen konde, bleef tot op het laatste oogenblik zijns levens de moordenaar, naar het algemeen gevoelen, onwrikbaar koel.’

Op 14 april 1824 werd Jan Quint in de Stad aan de galg gehangen. *‘Nauwelijks dertig jaren oud⁹, eindigde hij door een schandelijken dood een schandvol leven, waarvan de herdenking alleen belangrijk is als voorbeeld van de gevolgen eener verwaarloosde opvoeding.’*

Beul was Johannes Jansen, in 1794 geboren in Steenderen en overleden in Groningen in 1852, die in zijn lange carrière van dertig jaar slechts twee keer de doodstraf heeft moeten uitvoeren. Jan Quint was de eerste en Okke Geerts Kluin op 12 april 1838 de tweede en laatste. Daarna zijn er op De Grote Markt nooit meer openbare terechtstellingen geweest.

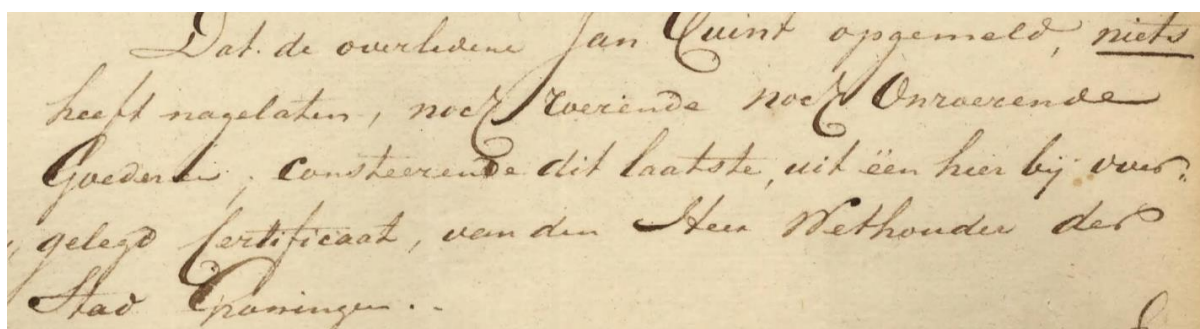
Voordat Johannes in 1821 aangesteld werd als scherpreechter in Groningen, was hij vanaf 1811 assistent-scherpreechter te Amsterdam. Ook was hij als scherpreechter werkzaam in Drenthe. Hij bleef tot 1851 in functie en overleed een jaar later. Zijn broer Dirk was de laatste en enige scherpreechter van Nederland.

Zoals duidelijk wordt uit de akte die na zijn dood werd opgemaakt liet Jan Quint niets na.

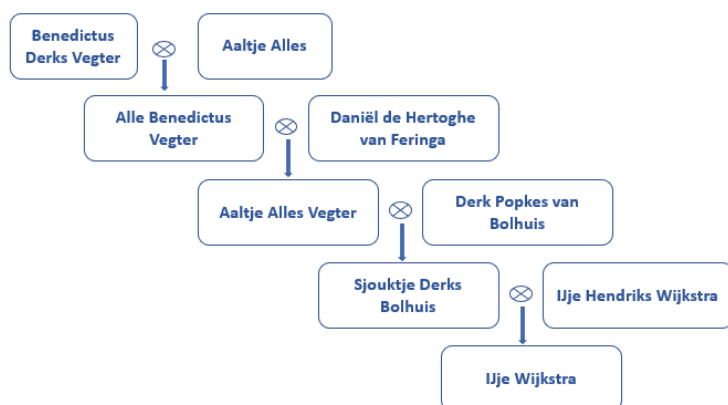
Op heden den vyftienden April achttienhonderd
virentwintig des middags om twaalf uren zijn
voor ons Pieter Roelfsema Wethouder der Stad Gronin-
gen Speciaal belast met de functien van Officier van
den Burgerlyken Stand verschenen Roelof de Maar
oud drie en veertig jaren en Jacob de Vries oud zesender-
tig jaren beide Klerken der Stads Secretarie in Groningen
en aldaar woonachtig, bestaande in gene grade van
nauaagschap tot den natenaemenen overledenen,
dewelke ons verklaard hebben, dat Jan Quint
zich ook genaemd hebbende Jan Bruins en laatstelyk
opgegeven hebbende genaamd te syn Jan Dieters Quint
oud deatig jaren, Zonder beraep geboren te Groningen
hebbende geen vaste woonplaats ongetrouwd (en Zynde
des overledens ouders namen aan de declaranten niet
bekend) op den veertienden dezer des voordemiddags
om elf uren overleden is alhier op de grotemarkt.

⁹ Dit is niet juist, hij zou op 18 november van dat jaar 40 zijn geworden.

Naschrift

Aaltje Alles en Benedictus Derks Vegter blijken de betovergrootouders van IJje Wijkstra, de man die in 1929 vier politieagenten neerschoot, omdat ze zijn geliefde, Aaltje Wobbles, die voor hem haar zes kinderen in de steek liet, bij hem vandaan wilden halen. IJje was het jongste kind van IJje Hendriks Wijkstra en Sjoukje Derks van Bolhuis.

'Op 18 januari 1929 wacht Wijkstra de veldwachters op met een karabijn. Volgens de overlevering zou het zo'n 18 graden gevoren hebben die dag. IJje weet alle vier veldwachters neer te schieten, bij drie snijdt hij later ook nog de keel door. Zelf raakt hij lichtgewond. Hij brengt Aaltje onder bij een neef en vlucht naar Groningen. Op weg naar het ziekenhuis wordt hij aangehouden. In gevangenschap kreeg hij tuberculose en werd steeds somberder. Hij besloot zelfmoord te plegen. Hij sneed met een aardappelmesje zijn buik open maar overleefde dit.'

In 1980 werd dit drama verfilmd door Pieter Verhoeff in de film *Het teken van het beest*.

Het verhaal staat op <https://www.blokhuispoort.nl/home/beruchte-gevangenen/ijje-wijkstra/> en is ook te lezen in het proefschrift van Libbe Henstra uit 2012 met als titel *Het teken van het beest*.